

links: Parijs heeft zijn eigen plek om te zeilen met een speelscheepje: Jardin du Luxembourg; onder: twee jonge 'zeilers' en de kar met verhuurscheepjes

Ravenswaay en Van Vollenhoven. Jurriaans had de romp van een massief blok hout gemaakt, Ravenswaay bouwde 'op een gewone manier', terwijl van Vollenhoven een romp van karton had gemaakt, die met een dunne laag hout was bekleed. Vele bekende zeilliefhebbers waren met hun bootjes op de plas om de wedstrijd te bekijken. Een driekoppige jury moest onenigheid voorkomen. 'De jachten moesten tusschen twee boeien doorvaren, eerst vóór den wind en later bij den wind'. Jurriaans werd winnaar.

Officiële wedstrijden

De Watersport meldt in 1912 over het modelzeilen voor volwassenen dat de 'tendenz' is dat er een modeljachtclub zou moeten komen. Men ziet een belangrijke rol voor professionele scheepsbouwkundigen, 'zodat in Holland bij den bouw van race-vaartuigen met vertrouwen

Echt zeilen met een speelscheepje

Het speelscheepje, niet te verwarren met een scheepsmodel, kent een eeuwenlange geschiedenis. Het wedstrijdzeilen met modelzeilschepen ontstond later, maar werd pas na de komst van de radiografische besturing echt een succes. We nemen een duik in de historie van deze aparte tak van sport.

Door: **Simon Schermerhorn**

Een scheepsmodel waarmee je echt kunt varen werd een speelscheepje genoemd. Er is een duidelijk verschil tussen een scheepsmodel en een varend scheepsmodel. Dat zie je direct aan het onderwaterschip. Een model van een rond- of platbodem wordt in de varende versie uitgerust met een kiel. Maar ook bij kieljachten herken je het varende scheepsmodel aan een extra diep stekende kiel. Je kunt namelijk geen exact schaalmodel maken met behoud van de vaareigenschappen van het origineel. Bij een model heb je meer ballastgewicht of een dieper stekende kiel nodig. Een technisch verhaal, dat we hier niet verder uit de doeken zullen doen.

Skipkesilen

Het Fries Scheepvaart Museum heeft een fraaie collectie van zo'n dertig speelscheepjes. Het oudste exemplaar van het museum is *De Jonge Bruinsma*, gedateerd 1782, (lengte 66,5 cm, breedte 24 cm). Het lijkt op een beurtschip met een spiegel. Er is ook een kotter, genaamd *Zwaluw van Heeg*. Die werd gemaakt in de periode 1800-1825. Een hektjalk, met de datering 1865-1875, werd gebouwd als varende speelscheepje met een zware kiel. Dit model (lengte 85 cm, breedte 20 cm) werd vervaardigd door de schipper Sjoerd Eizes Eisenga (1840-1924). Friesland kent een lange geschiedenis met het

varen van wedstrijden met scheepjes, het *skipkesilen* oftewel het scheepjezeilen, met het dorp Grou als bakermat. Een *skipke* uit 1849 in de collectie van het museum Hert fan Fryslân in Grou bewijst de lange geschiedenis. Deze activiteiten waren (en zijn, zie kader) vooral op de jeugd gericht. Het werd gezien als dé manier om bij de jeugd de liefde voor de zeilsport aan te wakkeren. Ook het bouwen van de scheepjes in de winterperiode is natuurlijk leerzaam, deze traditie wordt nog steeds voortgezet.

Wedstrijden

Maar als het gaat om het wedstrijdzeilen met modelschepen dan waren Engeland en de Verenigde Staten toch echt de voorlopers op dit gebied. Een prent uit 1851 markeert het begin in Engeland. In 1860 was er al sprake van een krachtmeting tussen beide landen. In de VS waren niet veel later al zeillocaties in het Prospect Park in Brooklyn (Long Island), Central Park (New York) en het Golden Gate Park in San Francisco. Nederland zou veertig jaar later volgen. De eerste gevonden bron die ik kon vinden over wedstrijdmodelzeilen door volwassen zeilers in Nederland dateert van 1894. *De Athleet* schrijft begin april over een wedstrijd tussen drie modeljachten op de Kralingse Plas. Het ging om een weddenschap tussen de heren Jurriaans,

de concurrentie met het buitenland kan worden aanvaard'. De Eerste Wereldoorlog zorgt echter voor vertraging. Maar in het westen van het land komt men daarna in actie. In december 1919 wordt de Nederlandsche Modeljacht Club opgericht. Het loopt nog niet storm en in *Nederlandsche Sport* (19-8-1922) wordt vastgesteld dat Nederland op het gebied van het modelzeilen achterlijk is. Maar dan verschijnt er eind 1922 in *Ons Element* een serie artikelen over alle aspecten van het modelzeilen, geschreven

door Vice-Admiraal Fritz Bauduin. Op 'Eersten Paaschdag' 1924 hebben de modelzeilers van de Rotterdamsche Zeilvereniging (RZV) de eerste officiële onderlinge wedstrijd gehouden. Het gaat om twee wedstrijden: naast de snelheidswedstrijd op een baan van 200 meter wordt er ook een loefwedstrijd gehouden. De winnaar is dan degene die zo hoog mogelijk finisht. Beide wedstrijden worden gewonnen door de *Laddie Buck* van A. van Oudgaarden. Kinderachtig zijn de speelscheepjes bepaald niet. Tijdens de Kaagweek van 1924 worden er officiële wedstrijden gehouden voor Modeljachten met een maximale lengte over dek van 1,5 meter. Het gaat om snelheidswedstrijden voor de in Rotterdam gebruikte klasse en apart voor de Maria-Theresia-klasse, een ontwerp van H. Kersken. Ook op de Kaag wordt een loefwedstrijd gehouden. Later wordt het met de toepassing van een windvaan eenvoudiger om hoog aan de wind te zeilen.

Pommeranten

Opvallend veel (destijds) bekende namen uit de watersport probeerden het modelzeilen te

promoten om het zo een imago te bezorgen van een serieuze vorm van zeilsport. 'Kolonel' C.W. de Visser, President van de Haarlemsche Jachtclub, wordt in december 1919 bijvoorbeeld ere-voorzitter van de opgerichte Nederlandsche Modeljacht Club. En de uitgebreide informatie van de serie artikelen van Bauduin verschijnt in 1925 in boekvorm: *Het ontwerpen, vervaardigen en zeilen van Model-Zeiljachten*. Bauduin heeft ook een stuurinrichting voor modeljachten uitgevonden. H. Kersken HZN (scheepsontwerper en voorzitter van Zeilvereniging 'Het Y') promoot in 1923 de modeljachtzeilerij met lezingen en hij wordt zelfs voorzitter van de technische commissie modelzeilen. Daarnaast is hij ook de ontwerper van de populaire modeljacht-klasse Maria Theresia. Ernst Crone (1891-1975), toen penningmeester van de KNZ&RV, stelt in 1925 de *Frida*-Wisselprijs ter beschikking voor de modelzeilsport. Het is een zilveren schaalmodel ter waarde van 500 gulden, genoemd naar zijn 22 meter 'volbloed toerjacht' *Frida*. (SdZ 2023-4). Zelfs H.M. de Koningin en Z.K.H. Prins Hendrik stellen medailles ter beschikking voor de

links: Zelfs beroemde zeilers worden weer kind aan de rand van het bassin: herken je Eric Tabarly in pak?

midden: Modelzeilen in Central Park New York. Schilderij van Ernest Lawson (1873-1939). (bron: Fine Art America)

rechts: Skipkesilen in Grou, illustratie van George van Raemdonck (1888-1966). (Bron: Van Scheepje-zeilen en schuitje-varen)

zeilwedstrijden met modeljachten tijdens de Tweede Watersport-Tentoonstelling in april 1926 in Koog aan de Zaan. De KNZ&RV stelt een kijker beschikbaar, terwijl de voorzitter van de Koninklijke, de heer P.L. Lucassen, aankondigt dat hij met zijn botterjacht *Brandaris* de wedstrijden wil bijwonen. Kortom, aan organisatorische steun geen gebrek en de gerenommeerde *De Waterkampioen* laat zich niet onbetuigd. Hoofdredacteur H.C.A. van Kampen schrijft vanaf 1927 regelmatig over modelzeilen en maakt zelf ook een ontwerp.

Evaluatie

Zo'n tien jaar lang zit er muziek in de ontwik-

FRIESLAND, EEN VERHAAL APART

Vanaf 1907 worden er in watersportplaats Grou wedstrijden gehouden met 'skipkes'. Eerst op initiatief van particulieren, vanaf 1914 door 'Lyts Frisia', onderdeel van zeilvereniging Frisia. Op film is indrukwekkend vastgelegd hoe in 1926 het hele dorp langs de kant van de weg staat als de jeugd in optocht met de scheepjes in de hand door het dorp loopt, samen met de fanfare. Er zijn allerlei klassen: de klompklasse, waarvan de zeilklompen op school gemaakt zijn, de Lytse en Grutte Holle (kleine en grote holle romp), Lytse en Grutte Folle (kleine en grote massieve romp) en de Meteorklasse.

Het modelzeilen wordt ook in Leeuwarden voortvarend opgepakt. De jongensclub 'Klein Watersport' is in 1918 opgericht om modelscheepjes te bouwen en er wedstrijden mee te zeilen. Er worden in het begin twaalf

rondpantsscheepjes gebouwd naar een Engels ontwerp van Wilson Theobald. BM-bedenker 'Hendrik' Bulthuis (1892-1948) geeft in de winter van 1926 leiding bij de bouw van 44 modeljachten (Maria Theresia-klasse) in Bergum (Frl). Bulthuis doet dus voor zijn ontwerp van de BM in 1928 als ontwerper al ervaring op met het modeljacht *Pjut* (Deugniet). De dorpen Wartena, Akkrum en Terhorne volgen, zodat er in de jaren dertig ook onderlinge wedstrijden zijn met wel tachtig deelnemers. In de aankondiging van het Waterfeest van 1939 staat dat het om een wedstrijd tussen jongensscheepjes gaat. Het modeljachtje *Frisia* wordt in dat jaar ontworpen door L. Stelwagen en is tegenwoordig als bouw pakket te koop met een polyester romp.

In Grou wordt de traditie van het skipkesilen nog steeds voortgezet met twee wedstrijden per jaar: bij de opening van het

Watersportseizoen en tijdens de kermis. Ook in Terhorne wordt tijdens de opening van het watersportseizoen het Klompkesilen weer georganiseerd. De Fryske Klomp is een echte eenheidsklasse, destijds zelfs erkend door het Noord-Nederlands Watersport Bond. Het bouw pakket kost 40 euro met een symmetrische (in plaats van een linker of rechter) klomp van Klompenmakerij Scherjon.

boven: Het oudste bewaarde skipke in Grou, ca. 1849.
(Bron Museum 'Hert fan Fryslân' in Grou)

onder: John Black met zijn ontwerp Cheerio I in Hamburg in 1936. (Bron: History of the Marblehead Class)

rechts: Het meertje in het Central Park in New York.
(Bron: US Vintage Model Yacht Group)

keling van het modelzeilen, al wordt er wel al geklaagd over het ontbreken van goede wedstrijdlocaties. Dan komt de klad erin. Uiteindelijk haakt het Verbond ook af wegens onvoldoende belangstelling. H.C.A. van Kampen evalueert de op- en neergang in 1932. Het blijkt moeilijk om (in ons waterrijke land) goed wedstrijdwater te vinden dat aan alle eisen voldoet: geen luwten, geen scheepvaart, en rondom bereikbaar zonder rietschoten. De meeste wedstrijden waren geen succes. Terwijl in andere landen de modeljacht-

sport bloeit is het animo in Nederland gezakt tot vrijwel nul. Eind jaren dertig zijn er alleen nog handarbeidclubs in Rotterdam en Amsterdam die varende modeljachten bouwen. Soms wordt er nog een enkele wedstrijd georganiseerd op de Bosbaan.

Radiozeilen

Het is wachten op een grote sprong voorwaarts, die dient zich een halve eeuw later aan met de komst van radiografische besturing, zodat je vanaf de kant kunt sturen en de schoot bedienen. Zo kan er een echte wedstrijdbaan gezeild worden! In 1981 is 'Radiozeilen Nederland' (RZN) opgericht om de belangen van de modelzeilschepen te behartigen, nationaal en internationaal, want in de beginjaren is zendapparatuur kostbaar en heb je zelfs een zendvergunning nodig. In de loop der jaren wordt de zendapparatuur

Noord-Nederlands Kampioenschap in Grou dit jaar gewonnen is door Gerard Pars.

Dragon Force (DF65 en DF95)

De Dragon Force DF65 is een strikte eenheidsklasse. Naast de DF65 bestaat de RG65 met meer mogelijkheden voor zelfbouw en modificaties. Een volgende ontwikkeling is de Dragon Force 95 (DF95) met een romplengte van 95 cm en verbeterde zeileigenschappen.

RC-Laser

De RC-Laser (Mini Laser) is de radiografisch bestuurbare versie van de Olympische Laser-klasse, schaal 1:4, maar dan met een kiel. Een strikte eenheidsklasse, waarvan er in Nederland inmiddels ruim honderd varen. Er zijn drie (qua zeiloppervlak) verschillende zeilen toegestaan.

K-Klasse

De K-klasse werd opgericht in 1992. Inmiddels is nummer 500 geregistreerd. Het is een strikte

echter veel goedkoper en komen er een aantal verschillende modelzeilklassen op de markt. Iedere klasse heeft specifieke, aansprekende eigenschappen. De keuze is heel persoonlijk en hangt af van diverse factoren: beschikbaar budget, zelfbouw of kant-en-klaar, eenheidsklasse of speelruimte. Wil je in je eigen woonplaats of regio modelzeilen, dan wordt de keuze wellicht bepaald door de daar aanwezige club. Tegenwoordig zijn de volgende klassen meer of minder actief in Nederland.

Micro Magic

Eind 2002 beginnen drie zeilers met de Micro Magic. Een jaar later zijn het er al 150. De kleine afmetingen en lage kosten spreken aan. Het bouw pakket kan door iedereen simpel in elkaar gezet worden. Medio 2011 zijn er ruim 2500 geregistreerd. De klasse heeft een goed onderhouden website, waarop je bijvoorbeeld leest dat het

eenheidsklasse met 64 meetpunten. Het ontwerp van Theun Hoogmoed is afgeleid van een succesvol exemplaar uit de vroegere internationale A-klasse, die al in 1927 werd geïntroduceerd. Het zeilplan is uitgewerkt door Lion Charmant uit Zaandam, die de K-klasse ook bouwt.

IOM

Bij de IOM-klasse staat IOM voor 'Een Meter Klasse Boot'. In principe is alles toegestaan als de boot maar niet langer is dan 1 meter en het gewicht niet minder is dan 4 kilogram. Zo is er alle ruimte om zelf de rompvorm te bepalen. Om de kosten te besparen zijn 'exotische' materialen in de romp en tuigage verboden. De internationale klasseorganisatie vertegenwoordigt 25 landen met meer dan 10.000 zeilers.

M-Klasse (Marblehead)

De Marblehead-klasse ontleent zijn naam aan de historische plaats in Massachusetts aan de oost-

boven: Zeilend scheepsmodel van de loodsschoener *Hesper*, lengte 1,81 m (1:24), gebouwd door Klaus Prystaz. (Foto: Hans Staal)

rechts: Model (1:12) van de *Gwen Ha Du* (CAN575), scheepstype Bisquine met als thuishaven Cancale. (Foto: Hans Staal)

Model van de yawl *Dorade*, lengte 1,3 meter (1:12), naar het ontwerp van Olin Stephens uit 1929. (Model en foto gemaakt door: Gisela & Helmut Scharbaum)

kust van de VS. De geschiedenis van het modelzeilen in Marblehead is een verhaal op zich. In de jaren twintig van de vorige eeuw was daar de 450-klasse populair, een idee van ontwerper L.Francis Herreshoff, met als enige restrictie een zeiloppervlakte van maximaal 450 inch².

De M- of Marblehead-klasse is een concept uit de jaren dertig, het model past nog net in een Amerikaanse auto uit die tijd, dwars op de achterbank. De klasse ontwikkelt zich nog steeds:

alles is toegestaan tenzij het in strijd is met de klassevoorschriften. Er zijn verschillende leveranciers, van bouwkit tot volledig zeilklaar. De M-klasse wordt wel beschouwd als de Formule-1 van het modelzeilen.

Minisail Classic

Een bijzondere vorm van modelzeilen wordt Minisail Classic genoemd; het op schaal bouwen van bestaande klassiekers. Het aspect modelbouw is dan minstens zo belangrijk als het zeilen met het speelscheepje. De varende scheepsmoellen worden vaak tot in de allerkleinste details uitgevoerd. Ook de besturingstechniek gaat veel verder dan alleen het bedienen van het roer en de schoot. Bij het model van de 67 meter lange driemaster *Drømme* bijvoorbeeld wordt een complexe 5-kanaals-besturing gebruikt. Naast het roer, de bezaan en de voorzeilen kan het dwarstuig van de voorste mast en de achterste

twee masten apart bestuurd worden. Het zeilen met dit model, lengte 2,3 meter, vraagt de nodige oefening! Zelfs bij 5-6 Bft kan er prima mee gevaren worden met een toegevoegd kielgewicht van liefst 23 kilo.

In vergelijking met een 1:1-schip heeft het modelzeilen zo zijn voordelen. Je kunt het jaar rond zeilen, want de wedstrijden worden (juist) ook in de winter gehouden. Alle eventuele zorgen over varen, financiën, onderhoud, ligplaats en winterberging worden ook 'verkleind'. Bemanningsproblemen bestaan ook niet meer. Zo kun je in principe het hele jaar zorgeloos (wedstrijd)zeilen tot in lengte der dagen!

Aanvullende informatie en foto's:

www.moente.nl/modelzeilen.

Reacties graag naar:

s.schermerhorn@planet.nl

KLASSE	LENGTE (CM)	ZEILOPP. M2	PRIJS CA	INDICATIE
Micro Magic	53,5	0,15		€ 300
DF-65		65	0,22	€ 275
DF-95		95	0,37	€ 450
RC-Laser	105	0,62		€ 525
K-klasse	190	0,90		€ 1845
IOM		100	?	€ 5000
M-klasse	127	0,52		€ 5000

Wedstrijdlocaties

Micro Magic:	Aalsmeer, Lemmer, Naarden, Nieuwe Niedorp, Nijkerk, Uitgeest, Warmond
DF65 /DF95(*)	Akkrum, Blokzijl, Nieuwe Niedorp, Sneek, Steenwijk, Uitgeest (*), Vinkeveen
K-klasse:	Biddinghuizen, Haren, de Kaag, Lelystad, Nieuwkoop, Rotterdam, Steendam, Terherne, Wijdewormer
IOM-klasse	Den Bosch, Leiden, Reeuwijk
M-klasse:	Den Bosch, Loosdrecht

